

Nyíri Attila

Lakótelep fásítása
(rövid tanulmány)

Nyíri Attila:

„Boldog, kinek a barátai a fák”
Muir János

Lakótelep fásítása

A kopár nagyvárosi lakótelep

Megközelítőleg félmillió paneles lakás épült fel eddig hazánkban, s ez magával hozta a „panelbetegségeket” is. Ezért akinek módjában áll, sem lakótelepi, sem házgyári otthonba nem költözik.

A magyarországi paneles lakóházak és az ezekből létrejött telepek, városrészek az úgynevezett „rendeltetésszerű városrendezés korszakában” születtek. Sajnos jelentős részük e rendszer félreértett vagy erőltetett alkalmazásaként, vagy a környezetet figyelmen kívül hagyva valósult meg.

Ebben az esetben felmerül a kérdés: szabad-e egyáltalán előlről kezdeni a külső térszervezést?

*Hogy szabad-e? Már eldőlt: **kell !!!***

Az tény, hogy ezek a betonházak léteznek, akár szeretjük őket, akár nem, tőlük nem lehet megszabadulni. Miután a lakótelepek nem kész városok, az átalakításuk valójában hiánypótlás.

A zöldfelület hiánya

A térbeli visszaállítás nem megy, de a részletek olyan értékűvé tehetők, amilyenekkel a régi városrész dicsekedhetett. A zöldterületet, amely a növénytakaró fejlődésével – az évek múltával – egyre értékesebb lesz, használhatóbb felületté kívánjuk alakítani. Most – azon kívül – , hogy „tüdőként” szolgál a házrengetegben, csak kevés helyen nyújt pihenést, s érdemtelenül kis szerepet kap az ott lakók közérzetének javításában.

Egyrészt, mert nincs berendezve, másrészt, mert nem ad meghittséget: nyitott a forgalom, az utca felé. Ezen felületek kertészeti és építészeti eszközökkel lezárhatók. Térhatároló sövényekkel vagy – a lakótelepeken tartós hiányt pótló térfalként szolgáló – garázssorral. Ez akár látványos határolásként is szolgálhat, vagy védősávul a házak körül, amely az utca forgalmától véd.

A növényzet szerepe

A növényzet, az építészetnek ez a lényeges eszköze, a környezetformálás kelléktárának hátsó zugaiban kallódik, az öncélúnak tekintett szépség, kellemesség fogalmkörébe sorolódott. Ha szorítani kell a költségeken, ez az első, amelyet elhagynak.

A városi zöld felületeket gátlástalanul felfalták a házak és a betonutak; túl sok a kő és az aszfalt, túl kevés a bokor, gyep, virág. Pedig milyen egyszerűen tehetnénk emberségessé az agyonszidott betonházakat!

Az erkélyeken, ablakokban megjelenhetne a virág, a kopasz, üres falmezőket kívülről befutná a zöld, amely őszi időben pompás sárga – barna – vörös színekre vált.

A növény, mint védelem

S nem szóltunk még a fákról, a környezetvédelem legolcsóbb és legmegbízhatóbb közkezeiről. Ezek a városi éghajlatot nagymértékben megjavítják, csökkentve a levegő szennyezettségét, és a zajártalmat.

Túl ezeken, a zöldövezetek, parkok hőszabályozó hatásúak is. A fáknál, pl. a hőszabályozás 2/3 -a már a koronában átalakul (63% -ot a párolgás használ fel, 31 % -ot a felső levélrétegek nyelnek el), így tulajdonképpen csak 6 % hőmennyiség jut a talajig, a növények számára.

A zöld felületek befolyásolják a függőleges és vízszintes levegőáramlást, segítik a párapúpola felszakadását, akadályozzák a szmogképződést. A városok fölötti pára elnyeli a napsugárzás 10-12 % -át, tönöríti a levegőt szennyező anyagokat.

Fontos követelmény, hogy a zöld sáv az uralkodó széljárást fékezze, s ezáltal megfogja a túlszellőzést. A zöldövezetek, parkok még a porártalmak egy részét is kijavítják. (pl. már a fű is képes hatalmas mennyiséget lekötni) A bokrok, tűlevelűek, az ágakban gazdag, lombos fák képesek a port volt mennyiségének 1/1000 -ére csökkenteni.

Egyetlen 100 esztendőes tölgyfa, miközben óránként 1,7 kg oxigént ad le, 2,3 kg széndioxidot képes elnyelni. Túl ezen, a tölgyfa – évente – még annyi kárt okozó port, szénvegyületet köt le, hogy az megfelel 400 000 m³-nyi levegő felújításának. (Ez kb. 800, egyenként 500 m²-nyi beépített területen álló családi házat körülvevő levegő mennyiségének felel meg)

Egyéb zöldek is kiküszöbölnék egyes mérgező anyagokat (így Pb-, Zn-, Mn-vegyületeket és benzpirént), de még káros mikrobákat is.

Végül kisebb mértékben bár, de egyértelműen csökkentik a zajártalmakat is. Az erdő pl. 0,16 dB/m -nyit, 50-100 m -es fásított zónák 10-20 dB zajcsökkentő hatást adhatnak, különösen a magasabb, pl. 4000-11000 Hz frekvenciatartományon belül. A legjobb zajvédelmet a vastag, húsos levelelű növények, a tűlevelűek közül a széles kiterjedésű tűpárnájú fák és bokrok (cédrus, taxus, rhododendron stb.) nyújtanak.

Lakótelepi felmérések

A budapesti Üllői úti lakótelep lakói egy szociográfiai felmérés kapcsán meghatározott kérdésekre a következő válaszokat adták:

Rossz levegő	29,3 %
Hiányoznak a közintézmények	27,2 %
Eszztétikai, városképi szempontokat kifogásol	7,2 %
A lakóösszetételre panaszkodik	6,0 %
A forgalomra és zajártalomra panaszkodik	4,4 %
A műszaki kivitelezést kifogásolja	3,2 %
A városközpontot túl távolinak tartja	1,7 %
Többféle, a fentiekben részletezett kifogást említ egyidejűleg	2,0 %
Egyéb szempontok alapján talál kifogásolni valót	5,6 %
Nem emel ki semmilyen negatív tényezőt	13,4 %
	100,0 %

A táblázatos összeállításból kitűnik pl. az, hogy a lakótelep helyének nem megfelelő kiválasztása következtében (pl. a környező ipari üzemek a levegőt erősen szennyezik) a telep lakóinak jelentős része elkívánkozik.

A nem megfelelő hozzáállás

Túl szemérmesen szólunk a bajról, amely már itt dörömböl az ajtónkon.

Bemutatja a képernyő, hogy a braziliai őserdő pusztítása az egész Föld éghajlatát megváltoztatja, s amikor egy hazai fásor kivágásán kesereg a tudósító, még mindig a legfontosabb érve, hogy „pedig milyen szép volt”

Azt is el kellene mondani, – minden lehetséges alkalommal – milyen káros az egészségre a fák és növények hiánya.

A faültetés jelentősége

Végső esetben fákból és bokrokból is telepíthetünk védősávot, illetve parkot. Első pillanatban talán furcsán hangzik ez az állítás, de sok példa bizonyítja. A jól megválasztott, megfelelő helyre ültetett fák és cserjék minden évszakban szépek. Télen csupasz vagy hóval, zuzmarával borított jellegzetes ágrendszerük, változatos rügyeik, tavasszal friss lombjuk vagy virágjuk, később termésük és őszi lombszínük visz életet a környezetbe.

A muzulmánok hite szerint a hetedik mennyország kapuja előtti ellenőrzésnél nemcsak a fiúnemzés és a könyvirás, hanem a faültetés felől is kérdezősködnek az igazhitűtől, hogy bebocsátassék-e?

E csodarege azt is kifejezi, hogy a faültető a jövőnek dolgozik, a jövőre gondol, mert a fás növények sokkal lassabban fejlődnek a lágyszárúaknál. A fák barátsága viszont tartósabb a virágokénál, nem egy-két évre szól, hanem többnyire túlél bennünket, néma emlék rólunk utódaink számára is.

Ültetési javaslat

Városainkban – a panelházak közötti – már az ültetés utáni állapotokat is figyelembevéve (öntözés, gondozás stb.) a következő:

1. virágos díszcserjék ültetését javaslom:

<i>– Amelanchier ovalis</i>	<i>közönséges fanyarka</i>
<i>– Amygdalus nana</i>	<i>törpe mandula</i>
<i>– Buddleia alternifolia</i>	<i>korai nyári orgona</i>
<i>– Colutea arborescens</i>	<i>pukkanó dudafürt</i>
<i>– Cornus mas</i>	<i>húsos som</i>
<i>– Cotinus coggygria</i>	<i>cserszömörce</i>
<i>– Cytisus hirsutus</i>	<i>borzas zanót</i>
<i>– Halimodendron halodendron</i>	<i>szikfa</i>
<i>– Laburnum anagyroides</i>	<i>közönséges aranyeső</i>
<i>– Rosa pimpinellifolia</i>	<i>jaj-rózsa</i>
<i>– Spiraea media</i>	<i>szirti gyöngyvessző</i>
<i>– Staphylea pinnata</i>	<i>mogyorós hólyagfa</i>
<i>– Tamarix gallica</i>	<i>gall tamariska</i>
<i>– Tamarix tetrandra</i>	<i>korai tamariska</i>

2. díszfák ültetését javaslom:

– <i>Acer campestre</i>	mezei juhar
– <i>Acer monspessulatum</i>	montpelier juhar
– <i>Ailanthus altissima</i>	bálványfa
– <i>Celtis australis</i>	keleti ostorfa
– <i>Celtis occidentalis</i>	nyugati ostorfa
– <i>Cercis canadensis</i>	amerikai júdásfa
– <i>Cercis siliquastrum</i>	közönséges júdásfa
– <i>Crataegus oxyacantha</i>	cseregalagonya
– <i>Elaeagnus angustifolia</i>	ezüstfa
– <i>Fraxinus ornus</i>	virágos kőris
– <i>Gleditsia triacanthos</i>	lepényfa
– <i>Prunus cerasifera</i>	cseresznyeszilfa
– <i>Robinia pseudoacacia</i>	fehér akác
– <i>Tilia argentea</i>	ezüsthárs

3. örökzöldek, fenyők ültetését javaslom:

– <i>Berberis julianae</i>	júlia borbolya
– <i>Lavandula angustifolia</i>	orvosi levendula
– <i>Abies pinsapo</i>	andalúziai jegenyefenyő
– <i>Biota orientalis</i>	keleti életfa
– <i>Biota orientalis' Aurea Nana</i>	keleti életfa - sárga színű
– <i>Cedrus atlantica' Glauca</i>	atlasz cédrus
– <i>X cupressocyparis leylandii</i>	leyland ciprus
– <i>Cupressus arizonica</i>	arizona ciprus
– <i>Juniperus sabina</i>	nehézszagú boróka
– <i>Juniperus virginiana' Tripartita</i>	virginiai boróka
– <i>Picea pungens' Glauca</i>	ezüstfenyő - színváltozat
– <i>Picea pungens' Glauca Globosa</i>	ezüstfenyő - törpenövésű
– <i>Pinus nigra</i>	fekete fenyő
– <i>Pinus silvestris</i>	erdei fenyő
– <i>Pseudotsuga menziesii</i>	közönséges duglászfenyő

A felsorolt fajtáknál csak a szélsőséges termőhelytűrésűeket emeltem ki (száraz termőhely, szennyezett levegő stb). Így ezeket főleg az utak mellé célszerű ültetni. Normál termőhelyen valamennyi faj megél, a szélsőséges igényűeket leszámítva.

Meggyőződéssel állítom: nem kell az egészséges környezetformáláshoz több pénz, mint amennyit az egészségtelenre elköltünk. Elegendő, ha a rokon szakmák, az építészek és a kertépítők együtt gondolkodnak. Ez volna ugyanis a legolcsóbb beruházás.

Kispest, 1991. jégbontó havában

Melléklet

*Zsúfolt lett a lélek tükre,
s ráléptek a tyúkszemünkre*

Tőlünk függetlenül

*Küzködünk a forgalommal
a beburkolt ég alatt,
Az emberek nagy többsége
a városra rátapadt.*

*Időjárás: fagy, szárazság
már senkit sem érdekel,
Lázás nyüzsgés, szenny meg vegyszer,
s vízenyóval mennek el...*

*A méregtől fulladoznak,
de tömegként hömpölyög.
Túlcsonduló színek, képek,
s bálvány lett a földi rög.*

*Irányt vált és szétpattannak
a felduzzadt városok,
Követi a sorvadozó,
érzéketlen, léha jog.*

*Előbb-utóbb, de megindul
a piszkos lé áradón,
Rőt patkányok úsznak rajta:
süllyedőben a hajó.*

Kispest, 2006. január 20.

*Nem mindenki tehetetlen
eszköz a sors kezében*

Neked szól

*Asztalodon akvárium,
Párkányodon virágcserep,
Ablakodban egy kalitka;
Természetből ennyi elég?*

*Füst és korom tengerében
Pót így a tó, pót a füves,
Kalitkában liget hangja;
Vágyad sekély, lelked üres.*

*Bérlaktanya falai közt
Szemben álló ház a tétel,
Vakolat, mész, szürke falak;
Gondolatod ebben vész el.*

*Panellakó betonember!
Valamit már elvesztettél;
Koromréteg benzingőzzel
Rádtelepült és benned él.*

*Hiányzik az életöröm
Életedből, mely így megvert;
Álmaidban él csak a múlt,
S láthatod a szabad embert.*

*Ám tavasszal vágyat érzesz,
'Mikor megjön az üzenet;
Azt falon túl a szabadság:
A természet küldi neked.*

Kispest, 1998. február 28.

Szebb lehetsz...

*Megállok a mában és nézem a várost
meghallva mélységből mormoló moraját,
Jezsámen hangtalan illatával vár most
nyújtózkodó lanka, s zöld fákon rohan át.*

*Fecsegő a folyam, 'mely alattam siet,
ahogy' azt láthatta az árva névrokon;
Álmokat, 'mit szöttem, mindenem a tied,
csak mások ülnek már rakodópartodon.*

*Árpád-ház idején adták a királyok
többszázéves falát a budai Várnak;
Dunai sirályként rikoltva kiáltok;
felkiáltójel a beton óriáshad!*

*A hidak karjai ma átnyúlnak értem,
magasból összefoly' földszint és emelet;
A felfordulásban kis nyugalmat kértem,
hogy megtaláljam a sötétben lelkemet.*

*Barangoltam másutt, jártam a világot,
láttam benne szépet, csúnyával elegyest;
Előttem a Duna, felmérem a várost:
még gyönyörű lehetsz számomra, Budapest.*

Kispest, 1996. december 14.

Tartalomjegyzék

Fejezetcímek

A kopár nagyvárosi lakótelep

A zöldfelület hiánya

A növényzet szerepe

A növény, mint védelem

Lakótelepi felmérések

A nem megfelelő hozzáállás

A faültetés jelentősége

Ültetési javaslat

Melléklet

Tőlünk függetlenül

Neked szól

Szebb lehetsz...